

1. Інститут хімії високомолекулярних сполук. Київ: ІХВС НАН України, 1999. – 75с. 2. Боечко Ф.Ф. Хімія полімерів. Київ: Техніка, 1965. 3. Анохін В.В. Хімія і фізико-хімія полімерів. Київ, 1971.
4. Барановський В.М., Черенков О.В., Віленський В.О. Фізичні основи теплових і релаксаційних явищ у полімерах. Луганськ: ЛДПІ, 1995. – 175с. 5. Миронович Л.М., Нізельський Ю.М. Біополімери. Синтез і властивості (конспект лекцій). Суми: Різоцентр СумДУ, 2000. — 57с. 6. Лабораторний практикум з хімії та технології полімерів / Колективна праця під редакцією Ірени Словіковської. Переклад з польської М. Братичака. Варшава: вид-во Варшавської політехніки, 1999. – 244с. 7. Ліпатов Ю.С., Нізельський Ю.М. Світ молекул-велетнів. Київ: Наукова думка, 1972. – 162с. 8. Некряч Є.Ф., Назаренко Ю.П., Чернецький В.П. Російсько-український хімічний словник. К.: вид-во АН УРСР, 1959. – 187с. 9. Корнілов М.Ю., Білодід О.І. Кісельова С.І., Давидова Н.О. Англо-українсько-російський словник з хімії. Київ: Либідь, 1994. Т.1,2.
10. Ганіткевич М., Зелізний А. Російсько-український словник з хімії та хімічної технології. Львів: ДУ “Львівська політехніка”, 1993. – 315с. 11. Словник наукової термінології. Біологія. Хімія. Медицина. Київ, Наукова думка, 1998. 12. Тлумачний термінологічний словник з хімічної кінетики / Укладачі Й. Опейда, О. Швайка, А. Ніколаєвський. Донецьк, вид-во Донецького університету, 1995. – 263с. 13. Тлумачний термінологічний словник з органічної та фізико-органічної хімії / Укладачі Й. Опейда, О. Швайка. Київ: Наукова думка, 1997. – 532с. 14. Козирський В., Шендеровський В. Словник фізичної лексики. Київ: вид-во “Рада”, 1996. – 933с. 15. Матеріали композитні. Склопластики. Терміни та визначення. ДСТУ 2241 – 93. Київ: Держстандарт України, 1993. – 47с. 16. Пластмаси, полімери і синтетичні смоли. Хімічні назви. Терміни та визначення. ДСТУ 2406 – 94. Київ: Держстандарт України, 1994. – 27с. 17. Pure & Appl.Chem. 1974. V.40. P.479 –491. 18. Высокомолекулярные соединения. Серия А. 1978.Т.20, №5. С.1167 19. Pure & Appl.Chem. 1996. V.68, No 12. P.2287—2311/ 20. Словарь основных терминов науки о полимерах. Высокомолекулярные соединения. Серия Б.1997.Т.39, № 12, С.2095 –2112. 21. Source-based nomenclature for non-linear macromolecules and macromolecular assemblies // Pure & Appl. Chem. 1997. V.69, No 12. P.2511 – 2521. 22. Український правопис: 4-е вид. Київ: Наукова думка, 1993. – 235с.

УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ

© Микола Кукляк, 2000

ДУ “Львівська політехніка”

Понад 300 років національного та соціального гноблення України царською Росією, серед яких 70 років перебування у залізних путах комуно-більшовицького режиму жорстокої диктатури й сваволі з боку “старшого брата”, доморошених яничарів, залишили невиліковні рани на тілах і в душах мільйонів живих та мертвих співвітчизників, що пройшли через послідовні репресії воєнного комунізму, страхіття голодоморів, примусову колективізацію та масові депортації, сталінські гулаги та чистки, смерч Другої світової війни, розв’язаної червоним комуно-фашизмом. Під гаслами радянського інтернаціоналізму (а радше великоросійського шовінізму) та формування свідомості “будівника комунізму”, як єдиного радянського народу, проходила тотальна русифікація України.

Перебудовні процеси 1989...1991 р.р. завершилися відторгненням України від російської імперії, яке підтвердилось 16 липня 1990 р. Декларацією про Державний суверенітет та 24 серпня 1991 р. про Державну незалежність України.

Появились перші прикмети реабілітації української мови як основної субстанції національного відродження. Почалися процеси дерусифікації в системі освіти, науки, в силових структурах і державного управління [1].

Проте, цей процес тривав недовго, настав період спаду, який припав на час других парламентських і президентських виборів. І вже наприкінці першого десятиріччя незалежності Української Держави здійснюється дика за формами, проте добре спланована русифікація, яка за своєю цинічністю та масштабністю перевищує антиукраїнську практику 70-80 років. Політичних діячів та діячів культури української

нації фізично ліквідовують наймані вбивці за “загадкових” обставин, у автокатастрофах, на вулицях міст тощо.

Обставини смерті композитора Володимира Івасюка не з'ясовано ще й досі. Адже зрозуміло, що він став жертвою “імперії зла”, жертвою свого виняткового таланту; і це було у 1979 р. У 1999 р. - “випадкова” автодорожна пригода забрала з життя В.Чорновола [2], а у 2000 р. черговою жертвою антиукраїнського “інтернаціоналізму” став композитор, народний артист України Ігор Білозір [3-5]

Поховання великого сина українського народу, політичного в'язня сталінських та брежнєвських концтаборів, незламного борця за Українську соборну незалежну державу - Святійшого Патріарха Української Православної Церкви Володимира Романюка супроводжувалося 18 липня 1995 року кривавою бойнею, яку влаштували спецпідрозділи міліції над траурною процесією. Це був “чорний вівторок” України, який показав справжнє обличчя влади. А в довершення цього в умовах новітньої технології “історичного братерства” Президент України ставить свій малоросійський поцілунок поряд з В.Путіним та О.Лукашенком на православній іконі московських святець навіть після того, як єдину в Росії православну парафію Київського патріархату в зародку розгромили за участю “спецназу”.

Проти незалежної України здійснюється новітня духовна татаро-монгольська експансія, на вістрі якої – шовіністична “п'ята колона” з численними російськомовними манкуртами.

Книгарні та вуличні прилавки наших міст заповнило російськомовне “чтиво” переважно кримінально-блатного рівня видань з України та Росії. У регіонах Півдня та Сходу українські видання практично не появляються, нидіючи закриваються, тоді як російський газетний та журнальний бізнес розквітає.

Комерційні видання в Україні тотально російськомовні; рекламні оголошення друкуються навіть в українських виданнях. Російський спектр видань, друкованих в Росії, Білорусії, Молдавії безмитно та безперешкодно виходить на книжковий ринок України, повністю заповнивши вуличні прилавки українських міст. Не маючи підтримки на видання українських книг з боку Держави та бізнесових структур, книжкові друкарні міст України з метою виживання друкують багатотиражні комерційно-вигідні російські книги [1].

У подібній ситуації знаходиться “наше” телебачення. Телепростір буквально забито староімперським ідейним мотлохом. На каналах телестудій домінує російська мова; в дитячих передачах транслюються телефільми російською. Не інакше як знуцанням над українським телеглядачем стали передачі “СВ”, “Золотий гусак” та ін.

Сучасна українськомовна друкована технічна продукція в переважній своїй більшості з загальної мізерної кількості є результатом російськомовного способу мислення. На сторінках таких видань переважає “іменниково – вербальний” спосіб викладення думки. Як приклад, “...вимірювання проводили.” замість ...вимірювали...; “...дослідження здійснювали.” замість ...досліджували...тощо.

Українські тексти як і живі слова із телеекранів і радіоефіру за своєю структурою переважно є російськомовним суржилом попри намагання замінити російські слова українськими коренями. Внаслідок такого підходу до мовної проблеми в українській мові появилось безліч слів-покручів як продукт байдужого ставлення до Державної мови з боку чиновницького апарату та урядників різних рангів.

Подібна ситуація підкріплюється нормативними документами – Державними Стандартами України, наприклад, ДСТУ 2455-94 “Передачі *черв’ячні* циліндричні. Вихідний *черв’як* та вихідні виробничі *черв’яки*”; ДСТУ 2458-94. “Передачі *черв’ячні* циліндричні”; ДСТУ 2983-95 “Передачі *черв’ячні*”. Отже, “...*черв’як*...” замість ...*шнек*. ДСТУ 2470-94 “Надійність техніки”: -...*наробка*...” замість ...*напрацювання*; ДСТУ 3063-95 “Насоси. Класифікація...” - “...*насос*...” замість ...*смок* чи ...*помпа*; словниками академічних видань, наприклад [8], де можна знайти дивовижні, невластиві нашій мові терміни; назвами установ з поєднанням прийменника *по-* (...*комітет по питаннях*... замість ...*комітет з питань*...); рекламними вивісками - (*пошиття “форменого одягу”* замість ...*однострою*; *завідующий*... - замість *завідувач*), **МОБЛЕНД** (важко збагнути принцип цього словотвору) та багато інших нісенітних термінів і виразів, які нівечать мову.

Словотвір *завідувач* належить до типу із суфіксом *-ч* (*-ач*, *-яч*) а не *-чий*. Деривати цього типу утворюються від дієслів недоконаного виду, зокрема префіксальних і мають такі словотворні значення: виконавець певної операції (*копач*, *орач*, *перекладач*, *перетворювач*, *розвідувач*, *ткач*; предмет, за допомогою якого виконується певна дія (*вимикач*, *приймач*, *програвач*, *огрівач*, *нагрівач*, але й *нагрівник*).

Технічний термін *черв’як* як назва деталі з гвинтовим нарізом певного профілю не має нічого спільного як за формою й змістом, так і за функційним призначенням з біологічним організмом тієї ж назви. Тому треба дотримуватися терміна *шнек* та похідних його назв – *шнековий редуктор*, *шнекове колесо*, *шнекова фреза*. Адже відомі в технічній літературі терміни “*шнекові транспортери*”, *шнекові свердла*” тощо, проти яких нема застережень.

Стандарт ДСТУ 2263-93 “Операції кування та штампування металу” узаконює терміни *канавка*, *поковка*, *кована поковка*, *штампована поковка*. У деривати словотворного типу із суфіксом *-к-а* та його численними варіантами: *-лк-а*, *-анк-а* (*-янк-а*), *-ачк-а*, (*-ячк-а*), *-ульк-а* (*-юльк-а*), *-тк-а*, *-арк-а*, *-авк-а*, *-івк-а*, *-ушк-а* (предмет, об’єкт і наслідок дії: *бруківка*, *розписка*, *вишиванка*, *посвідка*, *виставка*, але *зарубина* (а не *зарубка*), *збивачка* (а не *збивалка*), *жниварка* (а не *жатка*), *молотарка* (а не *молотилка*), вписуються словотвори *кованка* або *кóвання* (а не *поковка*), *штампованка* або *штампóвання* (а не *штамповка*).

ДСТУ 2515-94 “Устаткування для пакування харчових продуктів” наводить термін *упаковка*, замість *опакуванн*я = засіб чи комплект засобів, що забезпечує захист продукції; *етикеткування* = приклеювання етикетки; а якщо пришивати?

ДСТУ 2248-93 “Обладнання і інструменти для виробництва”, пояснюючи *зубчастий блок*, вживає термін “*ріжучий*” *інструмент* (а чому не *різальний* ??).

ДСТУ 2330-93 “Передачі зубчасті та фрикційні. Терміни та визначення” пропонує термін “*Зуб*”, пояснюючи його як *виступ на ланці* для передачі руху. Даючи визначення поняттю “*Западина*” як *простору між сусідніми виступами* цей документ послуговується вже іншим не означеним стандартом терміном, стверджуючи, що “*Западина*” – це *простір між сусідніми зубцями* зубчастого колеса; а далі *поверхня вершин зубців*...; *торець зуба*...; *поздовжня кромка зуба*; ...і так по всьому документу. Цілком зрозуміло, що краще було б увести термін *зубець* замість *зуб* і не було б немилозвучних поєднань слів як *простір між сусідніми зубами* тощо.

Байдужими залишаються фахівці до таких термінів у галузі машинобудування як *втулка*, *стакан*, *посадка*, *зазор*, *компоновка*, *станина*, *крышка*, *режущая кромка*,

резьба, подшипник, поковка, штамповка, канавка, які в багатьох джерелах перекладаються на українську як “російська калька”. Очевидно, що термін *канавка* треба замінити словом *рівець* або *рівчак*. Термін *подшипник*, для прикладу, перекладають і підшипником, і підчіпником, і вальницею. В українській мові слово *шип* відсутнє, його однозначником є *чіп*.

У російсько-українському словнику [8] знаходимо: *льонотеребилка* – *льонобралка* (замість *льоновибирач*); *льонотрепалка* – *льонотіпалка* (замість *терлиця*); *льоночесалка* – *льоночесалка* (замість *льоночесач(ка)*); *льонотерка* – *льонотерка* (замість *льоновитірач(ка)*). І так чимало, бо творили “единоязычное общепонятное пространство”.

Неабиякі ускладнення виникають у перекладах дієприкметників як дієслівної форми, що має деякі ознаки дієслова (теперішній і минулий час, вид, стан) і одночасно виявлені форми прикметника (рід, число, відмінок). Російські слова з ознаками дієслова й прикметника з суфіксами *-ущ, -ющ, -ащ, -ящ*, що означають перебування у стані активної дії дуже часто перекладають на українську мову так, що російські корені замінюють українськими, а замість *-щий*, підставляють *-чий*. Приклади такого формального словотворення можна прослідкувати за таблицею, що нижче.

Таблиця 1.

Дієслово <i>російське</i>	Дієприкметник	
	<i>російський</i>	<i>український</i>
читать	читающий	читаючий
бегать	бегущий	біжучий
сидеть	сидящий	сидячий

Якщо дотримуватись цієї схеми, то можна дійти до абсурду, то ж.

курить	куращий	курачий
котить	котящий	котячий
нести	несущий	несучий
существовать	сущий	сучий

Отже, розглянутий підхід до словоутворення є наслідком російського способу мислення [10]. Треба пам'ятати, що вживання активних дієприкметників теперішнього часу з виразною дієслівною ознакою в українській мові обмежене. Замість них частіше виступає прикметникова форма, або описові звороти, наприклад, замість *читаючий – той, що читає*; замість *пишущий – той, що пише*.

Російські ж прикметники, які виступають як іменники, треба перекладати українською за допомогою іменників [9], наприклад:

Таблиця 2.

Російський іменник	Неправильний прикметниковий переклад	Іменниковий переклад	Послання прикметника з іменником
приемная	приймальна	приймальня	приймальна комісія
сортировочная	сортувальна	сортувальня	сортувальна станція
нормировочная	нормувальна	нормувальня	нормувальна величина
роздаточная	роздавальна	роздавальня	роздавальна комора
смазочная	мастильна	мастильня	мастильна рідина

Вживані в сучасній українській мові слова з суфіксами *-уч(ий), -юч(ий), -ач(ий), -яч(ий), -ущ(ий), -ющ(ий), -ащ(ий), -ящ(ий)* здебільшого втратили дієслівні особливості.

Такі слова, як *балакучий, родючий, роботящий* тощо вказують на постійну прикмету або властивість, а не на якусь чинність. Майже всі слова з цими суфіксами втратили змістові ознаки дієслова і набули зовсім іншого значення – постійних прикмет. Проте, слова *сипучий, кипучий* треба читати як *сипкий, кипний*

У [11] наведено рекомендації щодо утворення віддієслівних іменників, що визначають професію. Віддієслівні деривати з суфіксом *-ник* мають значення: особи як виконавця певної дії, названої дієсловом (дослідник, розвідник, спостережник); особи як носія певної процесуальної ознаки (наставник, поборник, мрійник, побережник); предмет за допомогою якого виконується дія (довідник, зарядник).

Якщо брати до уваги принцип словотвору відповідно до частин мови, то треба говорити про систему словотвору кожної частини мови, серед яких іменники, прикметники числівники, дієслова, прислівники та службові слова. У межах кожної частини мови існує власна своєрідна система використання різних способів творення слів і різні словотворні ресурси разом з *афіксами, суфіксами та префіксами*.

Отже, знання способів утворення нових слів, надання їм нових лексичних значень з використанням таких мовних одиниць як *морфем* (кореневі і афіксальні), *лексем* (прості і складні) та їх словоформи й словосполучення дозволяє безперешкодно подолати всі труднощі процесу термінотворення в сучасній технічній мові за належної підтримки з боку державницьких структур.

Нещодавно, у червні цього року, появився свіжий документ як проект державного стандарту “Елементи хімічні. Терміни та визначення основних понять. Умовні позначення” на заміну ДСТУ 2438-94 “Елементи хімічні та речовини прості. Терміни та визначення основних понять. Умовні позначення”, який засвідчує про подальшу сплановану русифікацію. Проект пропонує замінити автентичну українську назву “хемія” на “хімія”. Українські назви елементів – *срібло, золото, водень, вуглець, мідь, ртуть, азот, кисень, оливо, цина, сірка, залізо* із стандарту вилучити, а на їх місце Держстандарт пропонує так звані інтернаціональні назви (аргентум, аурум, гідроген, карбон, купрум, меркурій, нітроген, оксиген, плумбій, станій, сульфур, ферум). Попри все це чиновники від стандартизації пропонують увести в таблицю російські назви елементів.

Отже, починаючи зі шкільної лави, із вжитку наших дітей вилучають перелічені назви термінів українською мовою і все, що з ними пов'язано. Не буде заліза та залізниця, заберуть кисень і водень, вуглець, мідь та сірку тощо, а замість цього пропонують *железо, й железную дорогу, водород і кислород, углерод, медь і серу* тощо. То куди ж ми йдемо ?? Питання *риторичне*.

1. Олег Романів. *Чи стане Україна українською? Про меншино-дискримінаційний статус українства в існуючій державі.-Наукове товариство ім. Шевченка.-Серія: Сусп. діалоги,- ч.2.- Львів - 1998. - 20с.*
 2. Володимир Кузьменко.-*За тобою, Чорноволе, вся Україна плаче.-Тижн. Укр. слово.-2000.-ч.22.*
 3 Богдан Червак. *Межа національного терпіння.-Тижн. Укр. слово.- 2000.- ч.22.* 4. Лесь Танюк, Тарас Марусик. *Це було політичне вбивство.-Тижн. Укр. слово.-2000.-ч. 25.* 5 Ігор Гулик. *Роздуми по смерті Білозора.-Тижн. Укр. слово. - 2000. - ч.24* 6. Олекса Негребецький. *Картаген нового правопису.-Тижн. Укр. слово. - 2000. - ч.ч. 27, 28.* 8. *Українсько-російський словник. Т.т. 1-3.-В-во АН УРСР. - К.:1953.*
 9. *Український правопис. 3-тє видання.- К.: Наукова думка.- 1990. - 240с.* 10. Войналович О., Морзунюк В. *Російсько-український словник наукової і технічної мови (термінологія процесових понять).- К.: Вирій, Сталкер, 1997. - 256 с.* 11. *Словотвір сучасної українсько-літературної мови.-К.: Наукова думка.-1979.*